

Toimenpideoite TPA 9/2025 vp

Kaisa Garedeu ps

Toimenpideoite hatkanuorten etsimisen ja palauttamisen tehostamisesta laajentamalla lastensuojelulaitosten henkilöstön, vartioiden sekä poliisin toimivaltuuksia

Eduskunnalle

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten karkaamisia sijoituspaikastaan, eli hatkaamisia tapahtuu lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarisen mukaan 3 800 kertaa vuodessa. Kyse on monin tavoin vaarallisesta ilmiöstä. Pekkarisen analyysin mukaan hieman alle puolet vastaajista oli hatkansa aikana nähnyt rikoksia ja neljäsosa kertoi käyttäneensä itse väkivaltaa. Kolmasosa tytöistä kertoi tulleen raikatuksi. Näiden lisäksi yli 80 prosenttia vastaajista oli käyttänyt hatkan aikana alkoholia ja yli puolet huumeita.

Hatkanuorten löytäminen ja palauttaminen sijoituspaikkaansa on vaikeaa ja vaatii paljon resursseja. Nuorten etsimisestä ja kiinniotosta ovat ensisijaisesti vastuussa lastensuojeluviranomainen ja lastensuojelulaitos. Sekä sosiaaliviranomaisten että poliisien ja muiden toimijoiden toimivaltuudet ovat kuitenkin puutteelliset. Lastensuojeluviranomaiselle sekä lastensuojelulaitoksen henkilöstölle asetetusta etsimis- ja palauttamisvastuusta huolimatta heillä ei ole oikeutta ottaa lasta kiinni tai palauttaa tätä sijaishuoltopaikkaan vasten tämän tahtoa. Oikeusasiamies Petri Jääskeläiselle annetun Poliisihallituksen lausunnon mukaan lastensuojeluviranomainen ei myöskään saa pyytää poliisia ottamaan lasta kiinni vain sen perusteella, että tämä ei suostu lähtemään vapaaehtoisesti työntekijän mukaan.

Siitä huolimatta, että iso osa nuorista joutuu esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi hatkansa aikana, Poliisihallitus ei katso, että hatkanuori olisi oletusarvoisesti välittömässä ja vakavassa vaarassa, minkä vuoksi poliisi joutuu arvioimaan omat toimivaltuutensa tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Koska karkaamisia tapahtuu merkittävän usein ja hatkaaminen on näille muutoinkin erityisen haavoittuvassa asemassa oleville sijoitetuille nuorille todetusti vaarallista, vaatii tilanne lainsäädäntömuutoksia, uudenlaisia ratkaisuja sekä tiiviimpää viranomaisten ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä.

Lastensuojeluviranomaisille ja lastensuojelulaitosten henkilökunnalle tulisi säätää sekä kiinniotto-oikeus että oikeus pyytää poliisilta virka-apua vastahakoisen lapsen palauttamiseen.

Vartijoiden ottaminen mukaan yhteistyöhön ja heidän oikeuksiensa laajentaminen vapauttaisi resursseja muilta toimijoilta. Vartijalla ei nykyllä lainsäädännön mukaan ole oikeutta tarkastaa ihmi-

Toimenpidealoite TPA 9/2025 vp

sen henkilöllisyyttä, mikäli tämä kieltäytyy esittämästä henkilöllisyystodistusta. Poistamis- ja kiinniottotilanteissa vartija joutuu tarvittaessa pyytämään paikalle poliisin selvittämään kiinniotetun henkilöllisyyden. Mikäli vartijoille säädettäisiin henkilöllisyyden tarkastamisoikeus, pääsy rekisteriin, jonne listattaisiin hatkassa olevat nuoret sekä oikeus ottaa tällainen nuori kiinni, se vapauttaisi poliisin ja sosiaalialan resursseja sekä tehostaisi hatkanuorten ja myös rikollisten kiinnisaamista. Samalla laajemmat tarkastus-, kiinniotto- ja poisto-oikeudet parantaisivat turvallisuutta ja rauhallisuutta kaupunkien keskustoissa, kävelykaduilla ja ostoskeskuksissa.

Tämänhetkisen lainsäädännön mukaan yksittäisen hatkanuoren etsiminen ja kiinniottaminen kuuluu poliisille ainoastaan, mikäli kyse on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä tai rikostorjunnasta. Edes lapsesta tehty katoamisilmoitus ei oikeuta poliisia ottamaan tätä kiinni. Ilman virallista virka-apupyyntöä poliisilla ei ole lain mukaan oikeutta käyttää kiinniotto-oikeutta. Käytännössä poliisi ei siis voi ottaa hatkanuorta kiinni, ellei lasta ole etsintäkuulutettu. Kuten myös oikeusasiamies 23.12.2024 ratkaisussaan (EOAK/6723/2024) esittää, hatkanuoren kiinniotto-oikeudesta tulisi säätää laissa nimenomaisesti ja täsmällisesti, ja poliisille tulisi myöntää kiinniotto-oikeus. Ratkaisussaan oikeusasiamies toteaa: "Pidän hyvin epätydyttävänä erityisesti sitä, että poliisin kiinniotto-oikeus lapsen palauttamiseksi lastensuojelulaitokseen on sidottu etsintäkuulutukseen, jolla ei sinänsä pitäisi olla oikeusvaikutuksia tässä yhteydessä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen olinpaikka on tiedossa, eikä etsintäkuulutusta siis tarvita, poliisilla ei ole kiinniotto-oikeutta. Tällöin poliisi voi antaa virka-apua vain, jos sosiaalitoiminta estetään suorittamasta virkatehtäväänsä. Tämän toteaminen puolestaan edellyttää sosiaalitoimen edustajan läsnäoloa paikalla, missä lapsi tavoitetaan. Sitä puolestaan on käytännössä vaikea toteuttaa tilanteessa, jossa lapsi pyrkii pakoilemalla välttämään palauttamisensa lastensuojelulaitokseen".

Poliisin sisälle tulisi lisäksi perustaa oma erikoisryhmä hatkanuorten etsimistä ja kiinniottoa varten. Niin poliisilla kuin muillakin viranomaisilla ja vartijoilla tulisi olla riittävän laajat toimivaltuudet ja velvollisuudet myös yli kuntarajojen siirtyneiden nuorten aktiiviseksi etsimiseksi ja kiinniottamiseksi siellä, missä heidät tavataan.

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin hatkanuorten etsimisen ja palauttamisen tehostamiseksi laajentamalla lastensuojelulaitosten henkilöstön kiinniotto-oikeuksia, myöntämällä vartijoille oikeus tarkastaa henkilöllisyys sekä poliisille hatkanuorten kiinniotto-oikeus ja hatkanuoria koskeva erikoisryhmä.

Helsingissä 20.2.2025

Kaisa Garedeu ps